

ОСОБИСТІТЬ У ВИМІРАХ ФІЛОСОФІЇ ГЛОБАЛІСТИКИ

Сидоренко С.В. (м. Запоріжжя)

Анотації

В статті обґрунтовується актуальність дослідження феномену особистості в філософії глобалістики; феномен особистості визначається через категорії духовності, індивідуальності, суб'єктивності, самопізнання й самооцінки, самодіяльності, самовдосконалення, доброти, таланту, сердечності, любові; визначаються головні пріоритети та тенденції розвитку процесів глобалізації та філософії глобалістики; характеризуються шляхи й напрямки подолання глобальних проблем людства.

The article considers with the importance of research in philosophy of globalistic the phenomenon of personality; the phenomenon of personality determines according to such categories: spirituality, individuality, subjectivity, self-knowledge and self-estimation, amateur performance, self-improvement, kindness, talent, geniality, love; the main priority and tendencies of the globalization development is determined.

Ключові слова

ОСОБИСТІТЬ, ЛЮДИНА, ЦІННОСТІ, СУСПІЛЬНА СВІДОМІСТЬ, БУТТЯ, ГЛОБАЛІЗАЦІЯ, ФІЛОСОФІЯ ГЛОБАЛІСТИКИ, ГЛОБАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ

Вступ

Актуальність дослідження пояснюється, по-перше, плінністю та динамічністю сучасних глобалізаційних процесів та їх глибинними впливами на метафізичну сутність людини, по-друге, гносеологічними запитамі філософських смислів, що спрямовані на повне розкриття феномена особистості в його багатогранності та цілісності, по-третє, комплексом запитань, що виявляють джерела й зміст людського буття, пов'язаних з розвитком, формуванням і функціонуванням особистості; по-четверте, необхідністю звернення до проблеми соціальної адаптації людини в умовах "незахищеності" людини від аномалій, психічних, фізичних деструкцій людської свідомості; по-п'яте, сучасні глобалізаційні процеси впливають на порушення гармонії у системі "людина-природа", адже формування особистості та лікування її душі відбувається під впливом естетичного споглядання на багатства природи; по-шосте, агресивна сторона глобалізації та уніфікація світу впливають на переоцінку цінностей, що змінюють світоглядні орієнтації, життєві сценарії особистості як фундатора мегапроекту під назвою глобалізація.

Мета статті

- обґрунтувати актуальність дослідження феномену особистості та філософії глобалістики;
- визначити сутність феномену особистості у вимірах філософії глобалістики;
- дослідити традиції, напрямки діяльності в глобалістиці задля подолання глобальних проблем людства.

Обговорення проблеми

Соціально-філософська категорія "особистість" визначає людину у відношенні до чогось більшого, ніж вона сама: Бога, етичних цінностей, закону, суспільства. Особистість – філософське, психологічне, теологічне поняття. В грецькій літературі слово "просопон" (особистість, персону) є синонімом слова "індивід", "людина" (чоловік чи жінка). Перше філософське розуміння особистості розробив І.Кант. Для нього особистість характеризується самодисципліною, здатністю бути господарем власної долі. Часто "особистість" приписується людині головним чином під час розгляду ситуацій, трансцендентних до неї як біологічної істоти. Філософія підкреслює, що особистий досвід є найвищим авторитетом і що вивчення особистості засноване на вивченні індивідуальних можливостей сприйняття світу. Вона також розрізняє терміни "особистість", "індивідуальність" та "індивід". М.Бердяєв рішуче розділяє індивідуальність та особистість. Особистість перебуває в індивідуальності в згорненому вигляді і лише духовно-моральна діяльність як творення самої себе може розгорнути й актуалізувати її. Основним атрибутом особистості є свобода. Свобода, за Бердяєвим, розгортається в творчості як у своєму вищому бутті. А творчість знаходить у свободі буттєву глибину і силу. Свобода як усвідомлений вибір людиною варіанта певної поведінки в даній ситуації, залежить не тільки від зовнішніх обставин, але й від стану духовного світу людини, від міри її внутрішньої установки на істину, добро, красу, віру, любов, надію, справедливість. Характер вибору, дій, відповідальності особи багато в чому залежить від стану її внутрішнього, духовного світу, від її ціннісних орієнтацій. Дослідники вважають, що особистість як соціокультурна якість людини виникає в процесі освоєння людством своїх засадничих підстав, як витворення світом себе самого у формі одиничного. Це витворення детермінується строкатістю предметно-духовних форм культури, випестуванням нею простором розвитку, тією точкою відліку і гранню завершення, в якій може тріпотіти жива душа і зародитись вільний вчинок людини. Особистість – це життєвий світ людини, який постійно соціалізується. Статус особистості характеризує людину в статусі постійного динамічного саморозвитку і самоздійснення. На думку В.Воронкової, процесу саморозвитку та самоздійснення особистості відповідають такі поняття, як становлення індивідуальності та її цілісність,

опредметнення й розпредметнення її сутнісних сил, об'єктивація духовності, індивідуальності, суб'єктивності, самопізнання й самооцінка, самодіяльність і самовдосконалення. Яскраво виявлені здібності людини у певній сфері діяльності, міра актуалізації її особистості характеризується категорією талант. Показниками таланту людини є сукупність оригінальних та неповторних творчих ідей, що відрізняють діяльність особистості від інших. Пропонуючи світу інновації, талановиті особистості мають великий вплив на суспільну свідомість. Суспільна свідомість постає, по-перше, як результат об'єктивного процесу розвитку суспільства, по-друге, як програма, що керує діяльністю суспільства, по-третє, як основа духовного виробництва, по-четверте, як самоцінне духовне життя. Феномен особистості характеризується самосвідомістю, яка постійно проявляється в людині. Особистість начебто протистоїть всьому зовнішньому, тому, що їй не притаманне. Поглиблюючись у саморефлексію, вона знаходить антитезу суб'єкта та об'єкта пізнання через категорію самоспоглядання [10, с.74]. Через релігію особистість шукає очищення, спасіння, прощення. За словами М.Шелера, сутнісним поняттям людини є її духовне начало, що відкривається в любові. Носієм справжньої любові є особистість. Любов до Бога, батьків, людей, рідної землі виражається через категорію серця. Так, П.Юркевич переконаний, що у вченнях філософів тільки сердечні переживання породжують істинно великі ідеї і системи. Християнська любов – це ставлення до ближнього через серце як співчуття і співстраждання, що піднімають людину над будь-яким раціональним інтересом і необхідністю. Стосунки людей через серце – сердечні стосунки – це взаємодія у свободі, а не в необхідності. Всі високі істини, що об'єднують людей, стають дійсними, коли входять у їхні серця, перемагаючи безкінечні сумніви розумування і розуму [15, с.184]. Сердечні стосунки проявляються через категорію толерантності. Толерантність – здатність людини порозумітися з іншою людиною на основі поваги до її свободи та вступити з нею у плідну комунікацію. Комунікативна діяльність особистості відбувається в глобальному просторі, її цінності, орієнтації, ідеали, проекти, сценарії впливають на розбудову сучасної глобалізації. Термін "глобалізація" набув широкого змісту та має багато значень і концептуальних підходів. Більшість дослідників сходяться думками у тому, що глобалізація – це багатоаспектний процес тотального включення всіх сфер матеріального й духовного буття різних країн і народів планети у формування єдиної системи, яка знаходиться у прямому зв'язку з біосферою. Її суттєвою особливістю є усвідомлення різними країнами й народами глобальних планетарних загроз, а також формування глобальної спільноти на основі споріднених ціннісних орієнтирів, культури, способу життя. Відбувається інтенсивний розвиток інформаційно-технологічної революції, паралельно з

філософією, наукою, екологією формується парадигма глобалізації. Дослідники вказують на те, що тенденції до глобалізації детермінуються "образами світового порядку". Глобалізація економічної активності супроводжується культурною глобалізацією. Р.Робертсон пропонує замінити поняття "глобальна культура" терміном "глокалізація". Точка зору Р.Робертсона отримала розвиток у працях А.Аппадурі, який теоретично обґрунтовує відносну автономію, самостійність і внутрішню логіку цієї глобальної культурної економіки. Дослідник говорить про *ethnoscapes* – "ландшафти особистостей", що визначають характер неспокійного, мінливого світу, в якому ми живемо. На думку В.Воронкової: "В структуру дисциплінарної матриці парадигми глобалізації входять: символічні узагальнення, що складають формальний апарат і мову, характерну для конкретної наукової дисципліни; метафізичні компоненти, що визначають найбільш фундаментальні теоретичні і методологічні принципи глобального світорозуміння; цінності, що детермінують панівні ідеали і норми побудови і обґрунтування наукового знання в епоху глобалізації" [2, с.6]. Дослідження процесів глобалізації та глобальних проблем передбачає для філософії особливу, властиву тільки їй роль. На думку В.Жадько: "Філософія спонукає до ідеї створення суспільства на засадах домінування мислення як способу досягнення істинних знань про сутнісні основи буття суцього" [3, с.26]. В даному контексті виділимо специфіку філософії, а саме: узагальнюючи результати різних досліджень, оцінюючи ситуацію в цілому, філософія впливає на прийняття головних економічних, політичних та інших рішень, формує світогляд сучасного людства, принаймні, відповідальну його частину. У вирішенні певних комплексних проблем сучасного світу людина не може обійтись без світоглядних установок і принципів, що відбивають загальнолюдські цінності, без розуміння того, що в певних ситуаціях слід жертвувати приватними інтересами в ім'я подолання спільних екологічних небезпек. Вихід з екологічної кризи та оптимізація навколишнього середовища вбачаються у творчому пошуку та з'ясуванні позитивного досвіду традиційних форм природокористування в культурах різного типу та їх ефективному поєднанні з найбільшими досягненнями науки та цивілізації для збереження життя на планеті земля. Система екологічних знань не може бути повною, якщо вона не враховуватиме етнічні аспекти природокористування. Останні все активніше заявляють про себе, оскільки глобальна екокриза, що виникла за останній час, попри всі інші важливі проблеми відчутно вразила саме етноси як таку спільність людей, яка перебуває в органічній єдності з навколишнім середовищем [1, с.200]. Враховуючи такі глобальні зрушення, філософія глобалістики повинна допомогти окремим наукам усвідомити сучасну ситуацію, знайти шляхи виходу із кризових явищ, шукати шляхи утвердження позитивних, подолання негативних

наслідків для людини і біосфери. Вона сформувала визначений предмет, наукову термінологію, закони, специфічні методи дослідження, теорію, сферу практичного застосування, ознаки інституційованості. На це вплинули ідеї холізму, постмодернізму, системології, кібернетики, семіотики, еволюційні концепції глобального та універсального еволюціонізму, синергетики, діатропіки, логістики, лімології, квадралетіки та ін.

Філософія глобалістики – розділ філософії, який досліджує теоретико-методологічні засади процесів глобалізації в її єдності та гетерогенності, трансмежності та локальності і, одночасно, шляхи подолання глобальних проблем людства. Цивілізаційно-культурне розмаїття сучасного світу, який засвоюється засобами інформаційних технологій, сприяє пізнавальній роботі мислення та духовному збагаченню суспільства; з іншого боку, це породжує потребу в однорідній соціокультурній, економічній, політичній інформації, яка стандартизує духовний світ особистості, в даному контексті філософія глобалістики "розширює свідомість" та формує навички продуктивного мислення як уміння об'єднати різноманітне й надихнути її ним для вироблення бажання діяти активно й цілеспрямовано.

Отже, в глобальному суспільстві зберігається необхідність у використанні філософської методології, яка б задовольняла потребу збереження глобальних цінностей світу та справедливості, що впливає на формування ідеалів особистості. Передусім, це передбачає звернення до методологічного потенціалу аксіології як вченню про систему цінностей та ідеалів. Це визначає, насамперед, спрямованість до "глобального гуманізму". До цінностей "глобального гуманізму" належать: по-перше, створення глобальної екосистеми; по-друге, екологічно виправдане зростання добробуту всіх людей у світі; по-третє, забезпечення прав людини і соціальної справедливості; по-четверте, гармонізація відносин між людиною і природою. Глобальний гуманізм повинен носити революційний характер, усвідомлюючи, що сучасна цивілізація переживає антропологічну кризу основних людських цінностей. Особливого значення набуває наукова розробка моделей розв'язання глобальних конфліктів.

Вивчаючи дану проблему, дослідник минулого століття Ю. Гермейєр виділив теорію "гри з протилежними інтересами". Ця математична теорія вивчає конфліктні ситуації: науковці, виділяючи спільні цілі конфліктуючих сторін, шукають компромісне вирішення проблем. На думку М.Мойсеєва, такий методологічний підхід допомагає під час вирішення глобальних проблем в області екології, політики, культури [11, с.38]. Для цього необхідно змінювати свідомість сучасної людини через філософію. На це вказують дослідники А.Толстоухов, І.Парапан: "Філософія майбутнього, як душа культури, повинна вести людину до творчості, найвищих цілей і

цінностей, надихаючи людське суспільство на досягнення ідеалів" [12, с.15].

Глобалізація здійснює зростаючий вплив на особистість, яка "розширюючи" і змінюючи її свідомість впливає на всі сфери буття, породжуючи глобальні проблеми. Останні швидко змінюють світ, ці зміни неминучі і надзвичайно масштабні, а їхня швидкість зростає експоненційно. За словами В.Ляха: "Нашу добу все частіше кваліфікують як добу глибинних трансформацій, метаморфоз та перетворень" [7, с.113]. Глобальні проблеми сучасності – складна система глибинних трансформацій, що виникли перед людством на порозі XXI століття. Від успішного вирішення глобальних проблем залежить виживання цивілізації, її подальший стійкий розвиток, зменшення ризику самознищення, глобальна безпека людства. Про це йдеться в працях В.Вернадського, В.Соловйова, Н.Федорова, С.Булгакова, І.Цюлковського, І.Фролова, В.Загладіна, Н.Мойсеєва, Б.Рассела, Е.Фромма, Г.Парсонса, Я.Ліня та інших. Онтологічний аспект вирішення глобальних проблем людства треба шукати в протиріччях між соціальними формами руху та умовами їх цілісного буття, що існують у просторі та часі. Загострення протиріч, неможливість вирішення їх в межах даної єдності призводить до знищення соціальної форми руху. Планетарні масштаби процесів інтернаціоналізації в умовах екстенсивного розвитку виробництва призводить до виникнення загрози ядерної війни, екологічних катастроф тощо. Успіх соціального та економічного розвитку визначається не тільки ефективністю функціонування суспільного організму в національних рамках, але й взаємодією світових країн. Перші спроби усвідомити світові тенденції та викликані ними глобальні проблеми можна простежити в працях Т.Мальтуса про природне регулювання чисельності населення, дослідженні І.Канта про "вічний світ", роздуми Ламарка про роль людини, погляди К.Маркса та Ф.Енгельса в "Маніфесті комуністичної партії". Їх праці підготували філософське та наукове розуміння того, що людство має спільну долю.

В філософії глобалістики сформувалися традиції щодо подолання глобальних проблем людства: західна та східна. В західній виділяються два напрямки досліджень: технократичний та технопесимістичний. Технократичний досліджує можливості науки, техніки, науково-технічного прогресу та їх впливи на особистість; технопесимістичний відповідальність за негативні наслідки глобалізації та загострення глобальних проблем перекладає на великий міжнародний капітал, транснаціональні корпорації.

В контексті східної традиції виділяється філософсько-методологічний напрямок, що досліджує філософські основи, сутність, ґенезу глобальних процесів, соціально-економічні протиріччя через призму особистості. Областю досліджень соціоприродного напрямку є

екологія, природні ресурси та їх забезпеченість. Культурологічний напрямок наголошує на тому, що проблеми глобалізації виникають у сфері науково-технічного прогресу, народонаселення, культури, права та освіти [5].

Для вирішення глобальних проблем сучасності потрібні певні передумови, до числа яких слід віднести наступні:

1) створення конкретних умов для розвитку і укріплення світової економіки шляхом скорочення військових витрат, щорічна сума яких складає 1 трлн дол.;

2) доцільно забезпечити економічну стабільність і рівність економічних можливостей для всіх. Для цього необхідно перебудувати і підвищити ефективність міжнародних економічних відносин шляхом постійного економічного росту, зниження стабільності товарообміну і більш відкритого доступу на світові ринки, встановлення справедливих світових цін, прийняття ефективних заходів для країн, що формують ринкову економіку, зниження кроків, направлених на зменшення зовнішньої заборгованості країн, що розвиваються, збільшення допомоги зі сторони розвинених країн Заходу і Міжнародних організацій на потреби розвитку відсталих країн Африки, Азії, Латинської Америки, розширення співробітництва;

3) доцільно здійснити ефективну розробку і вирішення економічних проблем, так як виробнича діяльність вступила в критичну суперечність з оточуючим середовищем;

4) для вирішення проблеми покращення оточуючого середовища необхідно вирішити наступні питання:

- правильне екологічне мислення повинно стати пріоритетним в державних і ділових колах;

- формула "реанімувати і лікувати" повинна бути замінена формулою "передбачити і ліквідувати" в сфері екології;

- необхідні рішучі дії для подолання особливо екологічних катастроф: військових конфліктів, голоду і бідності, зміни клімату на планеті в сторону його потепління; знищення лісів, руйнування озонового шару атмосфери. Саме тому потрібно розширяти і укріплювати міжнародну співпрацю в екологічній сфері. Майбутнє у вирішенні цієї проблеми залежить як від великих держав – США, Росії, Японії, Китаю, країн ЄС, так і від транснаціональних корпорацій, інших учасників міжнародних економічних відносин, політичних дій на регіональному рівні [13, с.281-282].

Висновки

Безперечно, що позитивні зміни відбудуться в умовах, коли людина, формуючись як особистість, почне змінювати власну свідомість, удосконалюючи моральні якості, що визначаються процесами розгортання та організованості інтелекту. На цьому фундаменті будується принцип управління суспільними процесами, які виражені у формі природного права кожної людини самостійно

приймати рішення. В основі управління суспільством знаходиться головний принцип людської комунікації і взаєморозуміння – природна турбота та довіра людей. Необхідність та незворотність зміни у свідомості людини диктується метою виживання людства в умовах загострення глобальних протиріч, що породжені складністю моральних норм в умовах глобального суспільства. До того ж філософія глобалістики пропонує певний комплекс уявлень про морально-етичні імперативи, цінності та цілі у діяльності людей, що спрямовані на збереження життя на Землі та розвиток людства – глобальну етику. Актуальність вивчення даного питання пояснюється тим, що розгляд глобальних проблем та подальших перспектив розвитку людства потребує звернення до духовних джерел, морально-етичних норм особистості. З точки зору глобальної етики, розвиток людства відбувається через критерії якості життя, збереження навколишнього середовища, удосконалення внутрішнього світу особистості, самовиховання, самореалізації, самоосвіти з урахуванням широкого діапазону соціальних, політичних, культурних наслідків.

Перспективи подальших досліджень:

- вивчення теоретико-методологічних засад аналізу філософії глобалістики;

- дослідження понятійно-категоріального апарату філософії глобалістики.

Джерела

1. Воронкова В. Регіонально-адміністративний менеджмент – К.: Видавничий дім "Професіонал", Центр учбової літератури, 2010. – 352 с

2. Воронкова В. Філософія глобалізації: соціоантропологічні, соціоекономічні та соціокультурні виміри. Монографія. – Запоріжжя: Видавництво ЗДІА, 2010. – 272 с.

3. Жадько В. Соціально-духовні виміри світоглядної свідомості. – Запоріжжя, 1997. – 166 с.

4. Браславець О., Буряк Л. Глобалізаційні виклики духовності на межі тисячоліть, або чи буває лихо з розуму? // Я, Студент. – 2004. - №3. - С. 10-11. (27)

5. Глобалистика: Международный междисциплинарный энциклопедический словарь / Гл. ред.: И.И.Мазур, А.Н. Чумаков. – М. – СПб. – Н.-Й.: ИЦ "ЕЛИМА", ИД "Питер", 2006. – 1160 с.

6. Евдаменко Г. В. Вплив глобалізації на трансформації соціальної політики // Вісник Київського національного університету імені Т.Шевченка. Філософія. Політологія. – Вип. 63. – С.44-48.

7. Інформаційне суспільство у соціально-філософській ретроспективі та перспективі / В.В.Лях, В.С.Пазенюк, Я.В.Любивий, К.Ю. Райда. – К.: ТОВ. "XXI СТОЛІТТЯ: діалог культур", 2009. – 404 с.

8. Казими́рова Н.Г. Формирование международно-правовых институтов в контексте процесса глобализации: Дис...кандидата социологических наук: 22.00.04. – Новочеркасск, 2003. – 190 с.

9. Кармадонов О. Глобализация и символическая власть // Вопросы философии. - 2005. - №4. - С. 47-56.

10. Лосев А.Ф. Философия. Мифология. Культура. – М.: Политиздат, 1991. – 525 с.

11. Моисеев Н. Грядущее десятилетие: трудности и перспективы // Социально-политический журнал. – 1994. - №2. - С. 30-50.

12. Толстоухов А.В., И.Г. Паррапан, Ю.И. Мелков. Украинская философия: сегодняшнее состояние и перспективы будущего развития // Практична філософія. – 2006. - №4. – С .3-16

13. Ткаченко А.М., Воронкова В.Г, Ткаченко М.О. Міжнародні економічні відносини. Навчальний посібник. – К.: "Видавничий дім "Професіонал", 2009. – 352 с.

15. Хамітов Н., Л.Гармаш. Історія філософії. Проблема людини та її меж: Навчальний посібник. – К.: КНТ, Центр навчальної літератури, 2006. – 296 с.

ЛИЧНОСТЬ В ИЗМЕРЕНИЯХ ФИЛОСОФИИ ГЛОБАЛИСТИКИ

Сидоренко С.В. (г. Запорожье)

Аннотация

В статье обосновывается актуальность исследования феномена личности в философии глобалистики; феномен личности определяется через категории духовности, индивидуальности, субъективности, самопознания и самооценки, самодеятельности, самоусовершенствования, доброты, таланта, сердечности, любви; определяются главные приоритеты и тенденции развития процессов глобализации и философии глобалистики; характеризуются пути и направления преодоления глобальных проблем человечества.

Ключевые слова

ЛИЧНОСТЬ, ЧЕЛОВЕК, ЦЕННОСТИ, ОБЩЕСТВЕННОЕ СОЗНАНИЕ, БЫТИЕ, ГЛОБАЛИЗАЦИЯ, ФИЛОСОФИЯ ГЛОБАЛИСТИКИ, ГЛОБАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ

Стаття надійшла 26.04.10 р.